

Tabel 3. Overzicht van de gevangen Sepiolidae, gesorteerd op diepte.

Trek nr	Station	Diepte in m	Temp.	Zout-gehalte ‰	<i>S. atlantica</i>			<i>S. ligulata</i>			<i>S. oweniana</i>			<i>R. minor</i>			<i>R. macrosoma</i>				<i>R. palpebrosa</i>		<i>N. caroli</i>		<i>S. leucoptera</i>	
					M	F	T	M	F	T	M	F	T	M	F	T	M	F	J	T	M	F	M	F	M	F
38	Q0878	19,675	15,141	34,668									1		1											
6	Q0841				1		1																			
5	Q0840	44,971	17,414	35,504	3	3	6						1		1											
30	Q0870	48,121	17,529	35,579	0	1	1																			
9	Q0844	95,472	13,61	35,682						1		1														
32	Q0872	100,87	12,954	35,676						1		1														
37	Q0877	102,31	12,85	35,671				1	2	3																
40	Q0880	104,02	12,734	35,66									1		1											
41	Q0881	105,82	12,516	35,659				2		2			1		1											
33	Q0873	107,98	12,779	35,693	1		1																			
42	Q0882	138,05	12,44	35,708				1		1			2		2											
3	Q0838	139,13	12,459	35,707				1		1																
43	Q0883	143,81	12,37	35,703				1		1			1		1											
2	Q0837	144,8	12,376	35,714				1		1			1		1	1	2						3			
15	Q0852	145,7	12,669	35,703													1						1			
28	Q0868	146,06	12,58	35,701				1		1						1	1						2			
21	Q0859	157,14	12,567	35,709									1		1		2						2			
20	Q0858	176,4	12,44	35,709									1		1								1			
1	Q0836	177,39	12,107	35,6												1	1						2			
44	Q0884	182,79	12,207	35,694						1		1														
29	Q0869	217,32	12,21													2	1						9*			
13	Q0850	272,52	12,26							3		3	1		1	2	2	1	4				7			
18	Q0856	363,19	11,988					1		3		4							2				5*			
																			eggs							
26	Q0866	425,45	11,174					2		6		8					1		1	1			1			
19	Q0857	455,67	11,588														1	2	3							
27	Q0867	498,75	11,588																					1		
14	Q0851	538,93	11,386														2		2	4						

**Weekdieren zijn geen watjes, aanvullingen uit ons eigen Correspondentieblad
Soft-bodied molluscs are no softies, additions from our own journal**

L.J. van Gemert

Summary. An earlier published literature search on incidents in which bivalves are the ‘aggressors’ (Van Gemert & Schipper, 2013) appeared to be incomplete. In itself not surprising. However, especially two incidents reported in our own journal Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging were missing. These incidents are: 1. oystercatcher (*Haematopus ostralegus*) just rescued in time from a large mussel (*Mytilus edulis*), Schouwen, the Netherlands, 1962, and 2. kingfisher (probably the Belted Kingfisher, *Megaceryle alcyon*) drowned by mussel (?) attached to bill, Salem, Mass., USA, 1908.

Zoals bij elk (literatuur)onderzoek blijkt achteraf dat het niet uitputtend is geweest. Zo ook bij ons onderzoek naar incidenten waarbij schelpen verantwoordelijk zijn voor verminking of zelfs de dood van hun predatoren (Van Gemert & Schipper, 2013). Maar het is wel bijzonder jammer dat we ons eigen tijdschrift over het hoofd gezien hebben.

De door Van Ysselt in Limosa beschreven vondst van een dode kanoetstrandloper met zijn snavel geklemd in een mossel (Van Gemert & Schipper, 2013) werd ook door hem in het Correspondentieblad vermeld (Van Ysselt, 1959). Kuiper (1960) heeft naar aanleiding hiervan een stukje met de staccato titel ‘Kanoet contra kokkel’ geschreven, waarin hij aandacht vraagt

voor het lot van de schelp. Hij schrijft “... een kokkel die een vogel naar het leven staat, eerder publiciteit in de biologische vakpers krijgt, dan een vogel die een kokkel doodt, iets wat stellig veel vaker voorkomt” en “Wij als orthodoxe malacologen dienen echter in de eerste plaats mee te voelen met de kokkel”.

Bijna 20 jaar later schrijft Mienis (1977) over hetzelfde onderwerp in het Correspondentieblad. De door Mienis gebruikte titel ‘Scholeksters contra mollusken, mollusken contra scholeksters’ geeft de omkering van de relatie tussen prooi en predator goed aan. Naast enkele al bekende incidenten vermeldt hij ook een voorval op Schouwen in 1962, ontleend aan Vier-

gever (1963), waarbij een uitgeputte scholekster (*Haematopus ostralegus*) met een grote mossel (*Mytilus edulis*) aan zijn snavel hiervan tijdig wordt bevrijd.

Een ernstige omissie is een bizar incident waarbij een ijsvogel (waarschijnlijk een bandiijsvogel *Megaceryle alcyon*) met zijn snavel beklemd raakt in een mossel (?) en daardoor jammerlijk verdrinkt in de buurt van Salem, Massachusetts, in de Verenigde Staten (Kuiper, 1979). Kuiper heeft dit bericht ontleend aan een kort berichtje in *The Nautilus* (Anon., 1908). Hierin wordt de Boston Globe als bron genoemd; ijsvogel en mossel werden tezamen tentoongesteld in de etalage van een winkel.

Tenslotte is gebleken dat Kouwenhoven (2008) niet de eerste is geweest die aandacht heeft besteed aan het gedicht van Jacob Cats 'Die greep, is in de neep' in het Correspondentieblad van *Spirula*. Kuiper (1983) heeft dit al 25 jaar eerder gedaan. Dit naar aanleiding van, zoals Kuiper het omschrijft, "waarnemingen gepubliceerd [in het CB] van een voedselzoekende vogel en een tweekleppige in patstelling". Want "Wie van de twee is dan uiteindelijk het slachtoffer?".

Geraadpleegde bronnen

ANON. (1908): Notes [Caught in a living trap]. ? *The Nautilus* 22: 71.

GEMERT, L.J. VAN & M. SCHIPPER (2013): Weekdieren zijn geen watjes; een literatuuronderzoek naar hun harde kant. *Spirula* 391: 39-45 [erratum: *Spirula* 393: 109].

KOUWENHOVEN, M. (2008): Weekdieren in gedichten. ? *Spirula* 363: 68-69.

KUIPER, J.G.J. (1960): Kanoet contra kokkel. ? Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 89: 900-901.

KUIPER, J.G.J. (1979): Ijsvogel, slachtoffer van mossel. ? Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 190: 934-935.

KUIPER, J.G.J. (1983): "Die greep, is in de neep". ? Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 210: 1339.

MIENIS, H.K. (1977): Scholeksters contra mollusken, mollusken contra scholeksters. ? Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 174: 623-625.

VIERGEVER, J. (1963): Mossel contra scholekster. ? *Het Vogeljaar* 11: 126.

YSSELT, R. VAN SASSE VAN (1959): Kanoets. ? Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 79: 789.

Adres van de auteur:
leo.van.gemert@planet.nl

De schaalhorens (*Patella vulgata*, L., 1758 en *Patella caerulea* L., 1758) als voedsel voor de mens

Jan Kuiper

Inleiding

In tijden van schaarste is de mens altijd al inventief geweest als het gaat om het vergaren van voedsel uit de natuur. Kruiden uit de tuin zoals bv. zevenblad (*Aegopodium podagraria* L.), kleefkruid (*Galium aparine* L.) en brandnetel (*Urtica dioica* L.) zijn, mits er geen gif in de tuin wordt gebruikt, prima te gebruiken als groenten. Wanneer je aan de kust woont zijn zeekraal (*Salicornia*) en zeeaster (*Aster tripolium* L.) ook prima alternatieven, evenals bepaalde soorten zeewier en algen.

Het verzamelen van allerlei weekdieren is in veel streken van Europa ook een manier om aan voedsel te komen en wordt door velen aan de kusten van Frankrijk, Spanje, Portugal en andere landen beoefend om aan een smakelijke maaltijd te komen. In Nederland zijn met name de alikruik, *Littorina littorea* (L., 1758) vooral vroeger in het noorden van ons land en in Zee-land een geliefd voedsel geweest, evenals natuurlijk de zelf verzamelde mosselen (*Mytilus edulis* L., 1758). Sinds de Japanse oester, *Crassostrea gigas* (Thunberg, 1793), een ware plaag werd, is ook deze soort relatief gemakkelijk en goedkoop te verzamelen. Daarover echter een andere keer meer.

Nu wil ik het hebben over de schaalhoren of napslak als voedsel. Vroeger was deze soort, zoals veel van dit soort producten, het voedsel van de armen. Tegenwoordig wordt hij als delicatessen veelal aangeboden in duurdere restaurants.

In Europa gebruikte namen

In Nederland zijn in de loop der jaren, in verschillende perioden en streken van ons land, diverse benamingen voor de *Patella vulgata* in gebruik geweest. Een kleine opsomming hiervan is: algemene napslak, Chinees hoedje, gemeene Patelle, gemeene schaalhoren, gewone schaalhoren, hoedschelp, hoekschulp, lampjes, lepas, napslak, patella, puntkokkel, schaal-

hoorn, schaalhooren, schaalhorenslak, schootel, schoteltjes en tepelhoedje. In Friesland wordt de naam skaalhoarn gebruikt. In de rest van Europa en enkele landen rondom de Middellandse Zee zijn ook diverse benamingen voor deze soort in gebruik. **Engeland**: Limpet en Fritters; **Frankrijk**: Bernique, Bernicle en Chapeau Chinois; **Bretagne**: Venis; **Portugal**: Lapa; **Spanje**: Lapa en Lampa; **Duitsland**: Napfschnecke en Schüsselschnecke; **Zweden**: Skälschnäcka; **Noorwegen** en **Denemarken**: Albuskjell; **Griekenland**: Petalida; **Italië**: Patella en Scodallina; **Malta**: Mhara; **Tunesië**: N'lat en Arapède; **Algerije**: Arapéda, Arapette en Padel; **Turkijë**: Deniz kulagi. In de Middellandse Zee landen zal met deze benaming overigens meestal een andere soort, de *Patella caerulea* worden bedoeld.

Biologie van de schaalhoren

Het verspreidingsgebied van de *Patella vulgata* is tamelijk uitgebreid, van de Lofoten in het noorden tot de zuidkust van Spanje. De dieren leven in de getijdenzone, van vlak onder de laagwaterlijn tot hoger op de harde ondergrond van stenen en rotsen. Zij voeden zich met zeewier en algen, die ze met hun radula of rasp tong van de stenen schrapen, en ook detritus wordt gegeten. Volwassen exemplaren zijn tussen de 30 en 50 mm, met uitschieters tot wel 75 mm. Rotsachtige kusten zoals onder meer in Bretagne zijn natuurlijk bij uitstek het geschikte milieu voor deze dieren en men kan ze daar massaal aantreffen. Verwonderlijk is dan ook niet dat juist daar de soort ook van oudsher al voor de consumptie werd geraapt, of beter gezegd, gestoken.

In Nederland heeft de soort zich in de afgelopen tientallen jaren behoorlijk uitgebreid. Kwamen ze zo'n dertig jaar geleden niet algemeen voor in o.a. de Oosterschelde, zo komen ze daar nu